

## A SZERZETT JOGOK ÉS AZ ELÉRT VÉDELMI SZINT VÉDELME: A VISSZALÉPÉS TILALMÁNAK ÉRVÉNYESÜLÉSE A MAGYAR JOGRENDSZERBEN

### PROTECTION OF ACQUIRED RIGHTS AND THE ACHIEVED LEVEL OF PROTECTION: THE ENFORCEMENT OF THE PROHIBITION OF RETROGRESSION IN THE HUNGARIAN LEGAL SYSTEM

Sebők Melinda\*

#### Absztrakt

A dolgozat központi témája a visszalépés tilalmának elve, amely az alkotmánybíróági gyakorlat egyik sarokköveként szolgál az alapjogok védelmében. Az elv lényege, hogy az állam által egyszer már biztosított alapjogi védelmi szint – különös tekintettel a környezetvédelemre és a szociális biztonsághoz való jogra – főszabály szerint nem csökkenthető, illetve csak kényszerítő indok alapján, a szükségesség és arányosság tesztjének megfelelően korlátozható.

A doktrína elméleti alapját mutatom be, különös figyelmet fordítva a 28/1994. (V. 20.) AB határozatra, amely mérföldkőként rögzítette a környezetvédelmi szint csökkentésének tilalmát. A visszalépés tilalma nem csupán egy statikus jogi korlát, hanem a jogbiztonság és a fenntartható fejlődés garanciája, amely gátat szab a jogalkotói önkénynek és biztosítja az alapjogi vívmányok kontinuitását a modern jogállamokban.

*Kulcsszavak: visszalépés tilalma, alapjogvédelem, Alkotmánybíróság, környezetvédelem, intézményvédelmi kötelezettség, jogbiztonság*

#### Abstract

The central theme of the thesis is the principle of non-regression, which serves as a cornerstone of constitutional court practice in the protection of fundamental rights. The essence of the principle is that the level of fundamental rights protection once provided by the state – with particular regard to environmental protection and the right to social security – cannot, as a rule, be reduced or limited only on the basis of compelling reasons, in accordance with the test of necessity and proportionality. I present the theoretical basis of the doctrine, paying special attention to Decision 28/1994. (V. 20.) AB, which established the prohibition of reducing the level of environmental protection as a milestone. The prohibition of regression is not just a static legal limit, but a guarantee of legal certainty and sustainable development, which prevents legislative arbitrariness and ensures the continuity of fundamental rights achievements in modern constitutional states.

*Keywords: prohibition of retrogression, fundamental rights protection, Constitutional Court, environmental protection, obligation to protect institutions, legal certainty.*

---

\* dr. Sebők Melinda Judit jogász, közgazdász, kommunikációs szakember, mediátor, Állatvédelmi, Jogpszichológiai, Földforgalmi-, Compliance szakjogász, Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola - PhD hallgató. ORCID: 0009-0007-7781-1599.

## 1. Mi a visszalépés tilalmának elve az Alkotmánybíróság gyakorlatában?

A visszalépés tilalmának elve egy környezetvédelmi alapelv érvényesítése, ami más alapvető értékek védelmére való kiterjesztésének lehetőségeivel is foglalkozik. Ugyan a természet „szankciói” jóval erősebbek, mint bármely állam szankciói, az embernek mégis feladata a jogszabályi környezet megteremtése. A természet- és a környezet büntetőjogi védelme egységesen megjelent Európa szerte a jogszabályalkotás során. Az Unió már régóta szorgalmazza egy olyan egységes szankciórendszer létrehozását, ami a környezet- és természetkárosító magatartásokat üldözi és büntetni rendeli.<sup>1</sup> 2015-ben az Európai Unió „Európai Bizottsági Stratégiájában” már megállapította, hogy összefüggés mutatható ki a környezet elleni bűncselekmények és a szervezett bűnözés között. A környezeti bűncselekmények jelentős kárt, az elkövetőknek ugyanakkor jelentős hasznot jelentenek, ezáltal a negyedik legjelentősebb bűncselekmény-csoport lett.<sup>2</sup> Társadalmi értékeink kétségessé válnak, válságba kerülnek azoknak a változásoknak a hatására, amik körül vesznek minket; erodáljak a jót, ami a korábbi értékeket meghatározta. Egy általános értékválságban töltjük napjainkat – hasonlíthatjuk ezt a termőtalaj eróziójához, mert az életünk függhet attól, hogy a termő erejét fenntartsuk.<sup>3</sup>

Magyarország Alaptörvényét „zöld alkotmánynak” is nevezik sokan, mert több olyan környezetvédelmi rendelkezést is tartalmaz, ami a jövő nemzedékek védelmét, a fenntartható jövőt hivatott védeni. „Vállaljuk, hogy örökségünket, egyedülálló nyelvünket, a magyar kultúrát, a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját, a Kárpát-medence természet adta és ember alkotta értékeit ápoljuk és megóvjuk. Felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az utánunk jövő nemzedékek életfeltételeit.

*XV. cikk (1) A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes. (2) Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. (3) A nők és a férfiak egyenjogúak. (4) Magyarország az esélyegyenlőség és a társadalmi felzárkózás megvalósulását külön intézkedésekkel segíti. (5) Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.”<sup>4</sup>*

Magyarország Alaptörvénye a fentieket mondja ki, tehát a nők és a férfiak egyenlők. A P) cikk emellett kimondja, hogy „A természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.”

Czine szerint az állam mintegy vagyonekezelőként kezeli a rábízott természeti kincseket a jövő nemzedékek, mint kedvezményezettek számára.<sup>5</sup> A környezethez való joghoz alapjogokat kell csatolnia a törvényhozónak, amit az alaptörvényünk meg is tesz. Legszorosabb kapcsolatot az

<sup>1</sup> Recommendation of the European Parliament and of the Council of 4 April 2001 providing for minimum criteria for environmental inspections in the Member States, az Európai Parlament és a Tanács 2004/35/EK Irányelve (2004 április 21.) a környezeti károk megelőzése és felszámolása tekintetében a környezeti felelősségről. (letöltés ideje: 2026.03.17.)

<sup>2</sup> DOBROCSI Szilvia: Jogi személyek büntetőjogi szankcionálása a környezet- és természetkárosítást eredményező cselekményekkel összefüggésben. Acta Caroliensia Conventorum Scientiarum Iuridico-Politicarum XXXVIII. KRE-ÁJK, Budapest, 2022. 143-156.

<sup>3</sup> LENKOVICS Barnabás: A visszalépés tilalma. Acta Humana – Emberi Jogi Közlemények, 2022, 10(2), 27–44. <https://doi.org/10.32566/ah.2022.2.2>

<sup>4</sup> Magyarország Alaptörvénye.

<sup>5</sup> CZINE Ágnes: A természet és a környezet védelme egy alkotmánybíró szemével. in 70 - Studia in Honorem István Stipta, KRE-ÁJK, Budapest, 2021, 139-144.

élethez való joghoz viszonyíthatjuk, mivel ez annak objektív részeként értelmezhető. Ugyanakkor valójában az alanya nem az egyén, hanem maga a teljes emberiség és a természet. Ugyanakkor ami a természet és az élővilág védelme, az az emberi jogoknak egy bizonyos fokú korlátozása. Tekintettel arra, hogy az ember a természet feletti uralmat gyakorolni akarja, ez fenntarthatatlansághoz vezet, tehát korlátozni szükséges. Napjaink korlátozása a jövő védelme, továbbá a jövő generációk megóvása. Ugyanakkor minden szabadság gyakorlásának korlátja, mások szabadságának sérelme, de ahogyan tilos a joggal való visszaélés, úgy tilos a szabadság jogát jogtalanul használni. Azért kell az értékeinket megvédeni, és amennyiben lehetséges, gyarapítani, hogy azokat át tudjuk adni a jövő nemzedékeinek. Mindemellett nem árt arra is odafigyelnünk, hogy a túlnépesedés milyen károkat tud okozni a világban. Az urbanizáció során elveszünk a vadon élő állatok életterét, táplálékát, természetét. A vadvilág átalakul alkalmazkodva az emberi közelséghez.

## 2. Állatvilág és a visszalépés tilalma

Napjainkra a társadalom már nem használati tárgyként, hanem érző lényként vagy „társként” tekint az állatokra. A büntető és közigazgatási jogi szankciókat lassan a magánjog is követni kezdi azzal, hogy korábbi jogtárgy mivoltjukhoz képest speciális dologként, vagy speciális „jogalanyként” kezdi őket kezelni (ez az úgynevezett dologtalanítás fogalma). Ez önmagában még nem jár új vagyoni jogi minőséggel. Az állatokra megfogalmazott új jogi státusz elsősorban morális kérdéseket tükröz. David Hume is azon az állásponton volt, hogy bizonyos fajok nem sokban különböznek az emberektől. Ugyan azt nem mondta ki tényszerűen, hogy jogaik vannak, de egyértelmű utalásokat tett arra, hogy nem lehet az állatok jogait az emberekéitől külön kezelni. Az állatok ugyanis képesek gondolkodni, célokat tűzni maguk elé, rendszereket felállítani, és kommunikálni. Voltaire is érvelt az állatok jogai mellett teológiai megközelítéssel, azaz hogy Isten minden élőlényrel kötött szövetséget. Singer a tudati oldalon érvelt, szerinte a személyiség kritériumai „*A személy képes arra, hogy felfogja saját létezését az időben, a személynek van ön-tudata, valamint önmagára vonatkozó múlt- és jövő tudata.*” Ezen feltételek szerint egyes állatok rendelkeznek a jogalanyisággal.<sup>6</sup>

## 3. Állatvédelem, természetvédelem és egészségvédelem a visszalépés-tilalmának fényében

Szükséges újragondolni az eddigi értékrendünket és a társadalmunkat rendező elveinket. Hazánk Alkotmánybírósága (a továbbiakban: Alkotmánybíróság vagy AB) a 28/1994. (V. 20.) AB határozatban egy egészen új korszakot nyitott az egészséges környezethez való jog, mint harmadik generációs alapjog értelmezése és érvényesítése terén.<sup>7</sup> A korábban hatályos, úgynevezett rendszerváltó Alkotmány 18. §-a nagy általánosságban annyit deklarált, hogy: „*A Magyar Köztársaság elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez.*”<sup>8</sup> Ebből olvasta vagy értelmezte az Alkotmánybíróság a környezet- és természetvédelem legfontosabb alapelvét, a visszalépés tilalmát (non-derogation principle), azaz azt, hogy az állam a természetvédelemnek a jogszabályokkal biztosított szintjét nem csökkentheti, tehát az állam köteles a természetvédelmi status quo fenntartására és megőrzésére. Az Alkotmánybíróságnak az Alkotmány szerint a

<sup>6</sup> TÓTH J. Zoltán: Az állatok jogi helyzete: Jogtárgyak vagy jogalanyok? in 65 - Studia in Honorem Tibor Nochta, KRE-ÁJK, Budapest, 2024. 195-206.

<sup>7</sup> OLAJOS, István: The special asset management right of nature conservation areas, the principal of the prohibition of regression and the conflict with the ownership right in connection with the management of state-owned areas, Journal of Agricultural and Environmental Law, 2018/25, 157–189, <https://doi.org/10.21029/JAEL.2018.25.157> (letöltés ideje: 2026.03.12.)

<sup>8</sup> 1989. évi I. törvény (hatályban 2011.12.31.-ig).

környezetvédelmi jogokról tett megjegyzései az egészséges környezethez való joghoz kapcsolódnak. Az elsőként született 996/G/1990. AB határozatban a bíróság úgy foglalt állást, hogy „*az állam kétségtelenül köteles az egészséges környezethez való jog megvalósítását szolgáló sajátos intézmények kialakítására és működtetésére.*”<sup>9</sup>

Az egészséges környezethez való jog érvényesítéséhez az állam köteles speciális intézményeket kialakítani és működtetni. A visszalépés tilalmának jelentése, hogy megtiltja a tagállamoknak azon intézkedések meghozatalát, amelyek a környezet károsodásához vezethetnek, avagy gyengíthetnék a környezettel kapcsolatos jogi elvárásokat.<sup>10</sup> Az a tevékenység, amelyre vonatkozóan az alapelv felmerül, a szó szoros értelmében nem környezetvédelmi tevékenység. Nem kifejezetten terjed ki az ipari kibocsátók zajjal, sugárzással, hulladékkal együtt járó tevékenységére, ellenben kiterjed a természeti gazdálkodás, a növény- és állategészségügy, valamint az emberi egészség területére, ahol a hatás egy általánosabb elvárás részeként érvényesül.<sup>11</sup> Az elvet akkor alkalmazzák, ha a kár még nem következett be, de a megőrzésével kapcsolatos tevékenységhez kapcsolódóan a közvetlen környezetre a kár valószínűleg bekövetkezik. A visszalépés tilalmának elve egy példája azon elveknek, amelyek a környezetvédelmi jog határait tágitják.<sup>12</sup> Az EUMSZ 191. cikk (2) bekezdése előírja, hogy az Unió környezetpolitikájának célja a magas szintű védelem, ami a szennyező fizet elvén alapul. „*A környezet értékpolitika és etika, amely tükrözi azt az állandó harcot, amit az emberek és állatok jóllete ellen a társadalmi fejlődés örve alatt folytatnak. A környezeti politika, ha haladást akar jelenteni, minden visszalépést meg kell tiltson.*”<sup>13</sup>

### 3.1. Az Alkotmánybíróság állásfoglalásainak szerepe jelen elv érvényesülésében

A nemzetközi jogból levezethetők minimális korlátok. Az Alkotmánybíróság határozatai szervesen épülnek egymásra, mintegy kiegészítve egymást, visszautalva a korábbi döntésekre, ezáltal a visszalépés tilalmának kérdése organikusan fejlődik. Az Alkotmánybíróság igazi kiindulópontja a visszalépés tilalmának megállapításakor a 28/1994. (V. 20.) AB<sup>14</sup> határozat volt, amivel megalapozta a természetvédelmi törekvéseket. Ez volt első olyan alkalom, amikor ténylegesen a környezethez való jog alkotmányos értelmezésébe fogott. Itt vált meghatározóvá az állam objektív védelmi kötelezettsége, a környezethez való jog alapjogi minőségben való tárgyalása. Ennek a visszalépés kérdése szempontjából alapja a „*környezet elért védelme korlátozhatóságának feltételei*”. A 1007/B/1994/12. számú ügy ezt tovább bővítette egyedi ügyeket alapul véve (II. 4.): „*az épített környezet jogszabályban biztosított védelmi szintje jogilag kötetlen hatósági döntésekkel nem csökkenthető.*”<sup>15</sup>

A 106/2007. (XII. 20.) AB határozatban is, amelyben az AB úgy foglalt állást, hogy „*ha az állam (...) törvényben egyszer már biztosította a magasabb védelmi szintet, akkor főszabály szerint*

<sup>9</sup> 996/G/1990. AB határozat (letöltés ideje: 2026.03.17.)  
<https://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/BE94C0B21D968350C1257ADA00529E56>

<sup>10</sup> HOJNYÁK Dávid: Az egészséges környezethez való jog fejlődésének aktuális tendenciái az utóbbi évek Alkotmánybírósági joggyakorlatában. Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica, Tomus XL/1 (2022), 43–62. <https://doi.org/10.32978/sjp.2022.003>

<sup>11</sup> OLAJOS, István – MERCEZ, Mónika: The use of the precautionary principle and the non-refoulement principle in public law – Or how far the boundaries of constitutional principles extend Journal of Agricultural and Environmental Law 2022/32. <https://doi.org/10.21029/JAEL.2022.32.79> (letöltés ideje: 2026.03.17.)

<sup>12</sup> BÁNDI István: A visszalépés tilalma, mint minimális környezetvédelmi elvárás. KözigazgatásTudomány, 2021, 1(1), 34–48. <https://doi.org/10.54200/kt.v1i1.4> (letöltés ideje: 2026.03.17.)

<sup>13</sup> Michel PRIEUR: Non-regression in environmental law, S.A.P.I.EN.S - Surveys and Perspectives Integrating Environment and Society, 2012, 5(2) (idézi Bándi im.)

<sup>14</sup> 28/1994. (V. 20.) AB határozat: <https://njt.hu/jogszabaly/1994-28-30-75> (letöltés ideje: 2026.03.17.)

<sup>15</sup> Alkotmánybíróság – Utólagos normakontroll: II-01342/2023  
[https://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/93da696afdaa7219c12589db0047f295/\\$FILE/II\\_1342\\_0\\_2023\\_anonim\\_ind%C3%ADtv%C3%A1lly.pdf](https://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/93da696afdaa7219c12589db0047f295/$FILE/II_1342_0_2023_anonim_ind%C3%ADtv%C3%A1lly.pdf) (letöltés ideje: 2026.03.17.)

*nem léphet vissza, illetve csak akkor, ha annak kellő súlyú alkotmányos indoka van. Kellő súlyú alkotmányos indok más alapjog védelme vagy alkotmányos cél érvényesülése lehet.”*<sup>16</sup> Alaptörvényünk hatályba lépése óta, az Alkotmánybíróság többször hivatkozott a fenntartható fejlődés elvére is. A 16/2015. (VI. 5.) AB határozatban az Alkotmánybíróság az ENSZ Fenntartható Fejlődési Céljaira reagálva kimondta, hogy az egyensúlykeresést a jogon belül, már a jogalkotó szintjén is le kell folytatni, valamint a fenntartható fejlődést illetően meghatározza, hogy az ehhez szükséges természeti és társadalmi intézmények védelme az államnak alkotmányos feladata.<sup>17</sup> A 28/2017. (X. 25.) AB határozat kimondja, hogy az állam saját természeti erőforrásai felett álló szuverén rendelkezési jogát kizárólag a fenntarthatóság elve korlátozhatja. A 13/2018. (IX. 4.) AB határozatban a testület úgy foglalt állást, hogy az „Alaptörvény (...) meghaladta a korábban hatályos Alkotmány rendelkezéseit (...), deklarálja, hogy Magyarország védi és fenntartja az egészséges környezetet. Ezzel az Alaptörvényben új elemként megjeleníti a fenntarthatóság követelményét, ami az állam és a gazdaság részére irányt szab a környezeti értékekkel való felelős bánásmódhoz.”<sup>18</sup> Elmondható, hogy azt az elvárást támasztja a jogalkotóval szemben, hogy a jogszabályok meghozatalakor nem csupán a jelenkori nemzedék egyéni és közös szükségleteit kell mérlegelni, hanem figyelembe kell venni a jövő nemzedékek jóllétének a biztosítását is. A bíróság szerint az Alaptörvény „megjelöli az »állam és mindenki« részéről elvárt magatartásokat: 1. a védelem, 2. a fenntartás, és 3. a jövő nemzedékek számára történő megőrzés.”

Az Alkotmánybíróság kimondta, hogy a jövő generációkat érintő fizikai létfeltételek gondosan kidolgozott vetülete jelenik meg az Alaptörvény XX.-XXI. cikkében.<sup>19</sup> Az itt rögzített jogok megsértését a hatályos büntetőjogi kódex a XXIII. fejezetében szankcionálja.<sup>20</sup> A két

<sup>16</sup> 106/2007. (XII. 20.) AB határozat.

[https://www.ajbh.hu/documents/10180/2926454/Alapjogi\\_osszefoglalo\\_jn\\_vh.pdf/16bf0555-38ea-fc93-43d3-6d99eb68a41d](https://www.ajbh.hu/documents/10180/2926454/Alapjogi_osszefoglalo_jn_vh.pdf/16bf0555-38ea-fc93-43d3-6d99eb68a41d) (letöltés ideje: 2026.03.19.)

<sup>17</sup> SZABÓ Marcell: Az egészséges környezethez való jog anyagi jogi és eljárásjogi kérdései az Alkotmánybíróság újabb gyakorlatában. Acta Humana. 2022/2. 77–92. DOI: 10.32566/ah.2022.2.5 (letöltés ideje: 2026.03.13.)

<sup>18</sup> 13/2018. (IX. 4.) AB [https://www.ajbh.hu/documents/10180/2926454/Alapjogi\\_osszefoglalo\\_jn\\_vh.pdf/16bf0555-38ea-fc93-43d3-6d99eb68a41d?t=1676377091588](https://www.ajbh.hu/documents/10180/2926454/Alapjogi_osszefoglalo_jn_vh.pdf/16bf0555-38ea-fc93-43d3-6d99eb68a41d?t=1676377091588) letöltés ideje: 2026.03.17.)

<sup>19</sup> XX. cikk (1) Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez. (2) Az (1) bekezdés szerinti jog érvényesülését Magyarország genetikailag módosított élőlényektől mentes mezőgazdasággal, az egészséges élelmiszerekhez és az ivóvízhez való hozzáférés biztosításával, a munkavédelem és az egészségügyi ellátás megszervezésével, a sportolás és a rendszeres testedzés támogatásával, valamint a környezet védelmének biztosításával segíti elő.

XXI. cikk (1) Magyarország elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez. (2) Aki a környezetben kárt okoz, köteles azt – törvényben meghatározottak szerint – helyreállítani vagy a helyreállítás költségét viselni. (3) Elhelyezés céljából tilos Magyarország területére szennyező hulladékot behozni.

<sup>20</sup> Környezetkárosítás 241. § (1) Aki a földet, a levegőt, a vizet, az élővilágot, valamint azok összetevőit jelentős mértékű szennyezéssel vagy más módon a) veszélyezteti, b) olyan mértékben károsítja, hogy annak természetes vagy korábbi állapota csak beavatkozással állítható helyre, c) olyan mértékben károsítja, hogy annak természetes vagy korábbi állapota nem állítható helyre, büntetett miatt az a) pontban meghatározott esetben három évig, a b) pontban meghatározott esetben egy évtől öt évig, a c) pontban meghatározott esetben két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (2) Aki a környezetkárosítást gondatlanságból követi el, vétség miatt az (1) bekezdés a) pontja esetén egy évig, b) pontja esetén két évig, c) pontja esetén három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (3) Az (1) bekezdés a) pontjában, és a (2) bekezdés első és második fordulatában meghatározott esetben az elkövető nem büntethető, az (1) bekezdés b) pontja esetén pedig büntetése korlátlanul enyhíthető, ha az elsőfokú ügydöntő határozat meghozataláig a bűncselekmény által bekövetkezett veszélyt, illetve környezetkárosodást megszünteti, a károsodott környezet eredeti állapotát helyreállítja. (4) E § alkalmazásában szennyezés: a föld, a levegő, a víz, az élővilág, valamint azok összetevői jogszabályban vagy hatósági határozatban megállapított kibocsátási határértéket meghaladó terhelése.

Természetkárosítás 242. § (1) Aki a) fokozottan védett élő szervezet egyedét, b) védett élő szervezet vagy az Európai Unióban természetvédelmi szempontból jelentős növény- vagy állatfaj egyedeit, feltéve, hogy azok külön jogszabályban meghatározott, pénzben kifejezett értékének együttes összege eléri a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított, pénzben kifejezett legalacsonyabb értéket, c) a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló EK tanácsi rendelet A és B melléklete hatálya alá tartozó élő szervezet egyedét jogellenesen megszerzi, tartja, forgalomba hozza, az ország területére behozza, onnan kiviszi, azon átszállítja, azzal kereskedik, illetve azt károsítja vagy elpusztítja, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

magasrangú jogszabály ismeretében elmondható, hogy az állam közhatalmi jellegéből adódóan igyekszik védeni mind a környezeti értékeinket, mind a társadalom és egy egyének egészséghez való jogát. Amennyiben túllépünk az egyén, és az emberi érdekek védelmére, eljutunk oda, hogy a természetnek jogalanyiságot feltételezve a védelmére keljünk felhasználva a visszalépés tilalmának dogmatikáját. Az Alaptörvény nevesíti a termőföldet és a biológiai sokféleséget, amely olyan érték, ami a nemzet örökségét képezi, tehát a védelme, megőrzése a jövő nemzedékek számára a jelenkor nemzedékének kötelezettsége. „Ebből következően immáron közvetlenül az Alaptörvény P) cikkéből vezethető le az alkotmányozó azon akarata, hogy az emberi életet és létfeltételeit, így különösen a termőföldet és hozzá kapcsolódóan a biodiverzitást, olyan módon kell védeni, hogy az a jövő nemzedékek életésélyeit biztosítsa, és a visszalépés tilalmának általánosan elfogadott elvéből következően semmiképpen se rontsa. A visszalépés tilalmának (non-derogation) mint az állam környezeti szabályozásra vonatkozó többletkötelezettségének egyaránt vonatkoznia kell a környezeti anyagi jogi, eljárásjogi és az intézményrendszerre vonatkozó szervezeti szabályozásra.”<sup>21</sup> A védelemben részesítés során az államnak kiemelt felelősséget delegál, azaz a kötelezettségeket nem azonos módon rója ki a társadalom összes szintjére. A természetes- és a jogi személyek számára a hatályos jogszabályok ismeretét és annak betartásának kívánalmát rója, azonban az nem várható el, hogy a jogalkotó által nem konkretizált célokat és utasításokat betartsák. Ugyanakkor az államtól elvárható, hogy meghatározza mindazon jogi kötelezettségeket, amely minden félre kötelező érvénnyel vonatkozik.

A jövő nemzedékek értelmezése az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdése szerint az állami védelemre vonatkozó tartalmi követelmények is levezethetőek, azaz a természeti kincsek állapotára vonatkozó, abszolút jellegű, tartalmi meghatározás is következik, ami objektív követelményeket támaszt az állam tevékenységével szemben is. Nem kellett sokat várni arra, hogy az AB a már megkezdett úton tovább haladjon, a megújuló és kiszélesedő értelmezés újabb elemeit építse be a készülő építménybe, amely egyre jobban láthatóvá teszi a visszalépés tilalmának egész rendszerét. A fentiek értelmében a visszalépés tilalma része egy követelményrendszernek, amelynek összetevői mindinkább alkotmányos, alaptörvényi jelentőséget kapnak. Felhasználja továbbá az elővigyázatosság és megelőzés elveit, és a szükségesség-arányosság elve teszi ezt teljessé. „A visszalépés tilalma egyaránt vonatkozik a környezet és természet védelmére vonatkozó anyagi jogi, eljárásjogi és szervezeti szabályozásra, hiszen ezek együttesen biztosíthatják csak az elv

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a természetkárosítás az élő szervezet egyedeinek olyan mértékű pusztulását okozza, a) hogy az (1) bekezdés a) vagy b) pontja esetében az elpusztított élő szervezet egyedeinek külön jogszabályban meghatározott, pénzben kifejezett értékének együttes összege eléri a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított, pénzben kifejezett legmagasabb érték kétszeresét, b) amely az (1) bekezdés c) pontja esetében az élő szervezet állományának fennmaradását veszélyezteti. (2a) A (2) bekezdés szerint büntetendő, aki a természetkárosítást méreg alkalmazásával vagy az állat elpusztítására alkalmas csapóval kihelyezésével, több állat életét veszélyeztetve követi el. (3) Aki a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (3a) Aki a (2) vagy a (2a) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (4) E § alkalmazásában élő szervezet egyede: a) az élő szervezet egyedének valamennyi fejlődési szakasza, alakja, állapota, b) az élő szervezetek keresztezéseként és kereszteződésekként létrejött egyed, c) az élő szervezet egyedének származéka, ami alatt érteni kell az elpusztult élőlényt, valamint annak vagy az élő szervezet egyedének bármely részét, továbbá azt a terméket vagy készítményt, amely a felsoroltak valamelyikéből készült, illetve ezek valamelyikéből származó összetevőt tartalmaz. 243. § (1) Aki Natura 2000 területet, védett barlangot, védett természeti területet vagy védett élő szervezetek életközösségét, illetve azok élőhelyét jogellenesen jelentős mértékben megváltoztatja, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a természetkárosítás a Natura 2000 terület, a védett barlang, a védett természeti terület vagy a védett élő szervezetek életközössége, illetve azok élőhelye jelentős károsodást vagy megsemmisülést okozza. (3) Aki a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (4) E § alkalmazásában Natura 2000 terület alatt a természet védelméről szóló törvényben meghatározott fogalmat kell érteni.

<sup>21</sup> BÁNDI: i.m. 42; 3223/2017. (IX. 25.) AB határozat.

*maradéktalan, az Alaptörvényből következő érvényesülését. (...) Ahhoz, hogy a visszalépés tilalma maradéktalanul érvényesülhessen, éppen ezért elengedhetetlen egy olyan jogalkotói és jogalkalmazói szemléletmód, mely a rövid távú, gyakran gazdasági szempontú megközelítéssel szemben az érintett életviszonyok sajátosságaiból következő hosszabb távú, gyakran kormányzati ciklusokon is átívelő, folyamatos kodifikációs és tervező tevékenységet érvényesíti. (...) A környezetvédelem már elért szintjének, mint egésznek a csökkentésére kizárólag akkor nyílhat az Alaptörvénnyel összeegyeztethető lehetőség (...), ha az megfelel az alapvető jogok korlátozásával szemben támasztott szükségességi-arányossági tesztnek (...).*"<sup>22</sup>

### 3.2. A környezet és természet védelme

A környezet és természet védelmének jogszabályokkal garantált szintje egyedi hatósági döntéssel nem rontható le visszalépés tilalmának elve alapján.

Tilk<sup>23</sup> szerint a vízhez való jog a vízügyi szabályozás módosítása kapcsán, a jövő nemzedékek védelme, a környezethez való jog együttes helyen jelenik meg a vizek állami tulajdonával és a nemzeti vagyon kérdésével, tekintettel arra, hogy a vízkészletek a nemzeti vagyon körébe sorolhatók. Ebből is levezethető, hogy az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint a visszalépés tilalma immáron közvetlenül az Alaptörvényből fakad, és egyaránt kapcsolódik az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdéséhez, és a XXI. cikk (1) bekezdéséhez. Ezzel összefüggésben az Alkotmánybíróság azt is tárgyalja, hogy minden olyan esetben, amikor a környezet védelmére vonatkozó szabályozás átalakításra kerül, a jogalkotónak tekintettel kell lennie az elővigyázatosság és megelőzés elveire is, hiszen „a természet és környezet védelmének elmulasztása visszafordíthatatlan folyamatokat indíthat meg.”<sup>24</sup> Ezzel szemben a megelőzés elve a potenciális szennyezés forrásánál, de még a szennyezés bekövetkezését megelőzően történő fellépés kötelezettségét, illetve annak biztosítását jelenti, hogy a környezetet károsító folyamatok ne következzenek be. „Az Alkotmánybíróság végezetül arra is rámutat, hogy amennyiben egy szabályozás esetében nem igazolható kétséget kizáróan, hogy az nem valósít meg visszalépést, akkor az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésének megfelelően kell vizsgálni a visszalépés alkotmányosságát, oly módon, hogy az elővigyázatosság elvére is figyelemmel az államnak a szükségesség és arányosság tekintetében más alapvető jog érvényesülésével, azzal érdemben összemérve kell indokolnia az egyszer már elért környezetvédelmi szinttől való visszalépést.”<sup>25</sup>

Az elővigyázatosság elvének ismeretében kimondható, hogy a bizonyítási teher megfordul, ami azt jelenti, hogy a környezethasználónak kell bizonyítania. Az elővigyázatosság és visszalépés közös követelményéből következő elvárásokat olyan fontosnak tekintette az Alkotmánybíróság, hogy meg is ismételte: „Ahogyan arra az Alkotmánybíróság már korábban is utalt, az elővigyázatosság elvéből következő módon az államnak kell biztosítania azt, hogy a környezet állapotának romlása egy adott intézkedés következményeként ne következzen be Ebből következő módon a jogalkotónak kell azt igazolnia, hogy valamely tervezett szabályozás nem valósít meg visszalépést, és ezáltal nem okoz adott esetben akár visszafordíthatatlan károkozást, illetőleg nem teremti meg egy ilyen károkozás elvi lehetőségét sem.”<sup>26</sup>

Az egyik legújabb környezetvédelmi határozatot,<sup>27</sup> az erdőtörvény 2017. évi módosítására<sup>28</sup> válaszolva az alapvető jogok biztosának kezdeményezésére hozta meg az Alkotmánybíróság.

<sup>22</sup> BÁNDI: i. m. 45.

<sup>23</sup> TILK Péter: A vízhez való jog, különös tekintettel az Alkotmánybíróság új határozatára. JURA, 2019/2., 521-530.

<sup>24</sup> 3223/2017. (IX. 25.) AB határozat

<sup>25</sup> 3114/2016. (VI. 10.) AB határozat

<sup>26</sup> 27/2017. (X. 25.) AB határozat

<sup>27</sup> 14/2020. (VII. 6.) AB határozat

<sup>28</sup> 2017. évi LVI. törvény az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény és egyéb kapcsolódó törvények módosításáról.

Az erdőkitermelést a természetvédelmet szolgáló területeken sokkal nagyobb arányban és sokkal kisebb tényleges korlátozás mellett tették lehetővé a korábbi jogszabályok. A határozat újdonsága egy új jogi perspektíva beemelése az alkotmánybíróági gyakorlatba: „*Az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdése a public trust környezeti és természeti értékekre vonatkozó koncepciójának alkotmányjogi megfogalmazásán alapul, melynek lényege, hogy az állam a jövő nemzedékek mint kedvezményezettek számára egyfajta bizalmi vagyonkezelőként kezeli a rá bízott természeti és kulturális kincseket, és a jelen generációk számára csak addig a mértékig teszi lehetővé ezen kincsek használatát és hasznosítását, ameddig az a természeti és kulturális értékeket mint önmagukért is védelemben részesítendő vagyontárgyak hosszú távú fennmaradását nem veszélyezteti. Az államnak ezen kincsek kezelése és az arra vonatkozó szabályozás megalkotása során egyaránt tekintetbe kell vennie a jelen és a jövő generációk érdekeit. A természeti és kulturális erőforrások jövő nemzedékek számára történő megőrzésének magyar Alaptörvényben található szabálya ily módon az újonnan kialakult és megszilárdult univerzális szokásjog részének is tekinthető, és kifejezi az alkotmányozó elköteleződését a környezeti, természeti és kulturális értékek fontossága és megőrzése iránt.*”. „*(...) A P) cikk (1) bekezdése a természeti és kulturális értékeket ugyanis önmagukért is védeni, illetőleg a jogalanyisággal nem rendelkező jövő generációk számára is megőrizni rendeli, adott esetben akár a jelen generációk (pillanatnyi gazdasági) érdekeivel szemben is.*”

A fentiek vizsgálata során mit mondhatunk el a visszalépés tilalmának lényegéről? Az arányosság megtartása mellett utal arra is, hogy eltérőek a prioritások, azaz a gazdasági érdek nem múlhatja felül a környezeti érdekeket, ugyanakkor létezhet olyan erősebb közérdek, amely nagyobb súllyal eshet latba. A környezetvédelmi, természetvédelmi azaz a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos jogi elvárások, és azok érvényesítése kapcsán újra és újra felmerül a kérdés, mi legyen az elhatárolási ismérv, mi legyen a viszonyítási alap. Az állam nem mentesülhet attól, hogy kötelezettségei legyenek, és a kötelezettségeknek valamilyen mércéjét is megismerhessük. A pozitív irányú kötelezettségeinek szintjét nehéz pontosan kifejezni. Felmerül a kérdés, hogy meddig és milyen módon szabályozzuk a hulladékkal kapcsolatos tevékenységeket, mekkora terület kerüljön természetvédelmi védetség alá. A védelem magas szintjére vonatkozó EU elvárás tartalmi meghatározásának körülményei kapcsán jól láthatók, de ugyanígy nehéz lenne pontosan körvonalazni, mit is jelent az egészséges vagy emberhez méltó környezethez való jog, a tiszta ivóvízhez, az egészséghez vagy a gyógyításhoz való hozzáférés joga, a klímaváltozás elleni védelem stb. Elmondható, hogy az állam tevékenységét, magatartásának megfelelőségét a fentiek fényében kell és lehet értékelni, saját elért eredményeihez képest. A visszalépés tilalma több szemszögből is vizsgálható, melyek az értékrendek, prioritások megítélését, a tartalmi vagy anyagi jogi kérdéseket, az eljárásjogi kérdéseket, az igazgatási vagy egyéb szervezeti feltételeket, a működési hatékonyság feltételeit foglalják magukba.<sup>29</sup> Ezek fényében nem csak a tényleges visszalépés tilalmazott, hanem a csökkenés, a hiány lehetősége sem megengedhető, azaz fontos a megelőzés, az elővigyázatosság. A visszalépés elvének, követelményének lehetnek és vannak korlátai akkor, ha más, hasonlóképpen fontos alapjog védelme jelenik meg konkuráló szempontként.

Az Alkotmánybíróság határozatai az elmúlt három évtizedben szervesen épültek egymásra, amely során a visszalépés tilalmának kérdése organikusan fejlődött, és a hatékony környezetvédelem eszközévé is vált együtt.

### *3.3. A visszalépés tilalmának horizontális hatályosulása, azaz a vállalati megfelelés és az uniós irányelvek szerepe az intézményvédelemben*

Az Alkotmánybíróság által kimunkált környezetvédelmi intézményvédelmi kötelezettség és a visszalépés tilalma tradicionálisan vertikális viszonyrendszerben értelmezendő, azaz az államra ró

<sup>29</sup> BÁNDI: i. m. 46.

dogmatikai és gyakorlati terheket. A XXI. század ökológiai és klímaválsága azonban rávilágított arra, hogy az állam pusztán közjogi és hatósági eszközökkel nem képes garantálni az elért védelmi szint megőrzését, amennyiben a gazdasági szereplők – különösen a multinacionális vállalatok – működése kívül esik ezen az értékvédelmi hálón. E felismerés nyomán az európai jogfejlődésben egy paradigmaváltás figyelhető meg, az alapjogi szintű környezetvédelmi elvárások és a fenntarthatóság követelménye az uniós irányelveken keresztül horizontális hatályt nyer, és a magánszektor, a nagyvállalatok kötelező civiljogi és compliance felelősségrendszerének szerves részévé válik.<sup>30</sup> E folyamat legmeghatározóbb eleme az önkéntes vállalati társadalmi felelősségvállalás (CSR) koncepciójának felváltása a kötelező erejű ESG normarendszerrel. A környezeti, társadalmi és vállalatirányítási tényezők jogszabályi szintre emelése lényegében a visszalépés tilalmának egyfajta piaci garanciarendszereként is értelmezhető. A jogalkotó felismerte, hogy a természeti erőforrások jövő nemzedékek számára történő megőrzése – mint ahogy azt hazánk Alaptörvényének P) cikke is rögzíti – megköveteli a gazdasági folyamatok transzparenciáját és a környezeti kockázatok kötelező belső vállalati menedzselését. Az Európai Unió e téren tett legjelentősebb lépése a fenntarthatósági vállalati átvilágításról szóló irányelv elfogadása.<sup>31</sup> Az irányelv a kellő gondosság elvét kiterjeszti a vállalatok teljes globális értékláncára, előírva számukra a tényleges és potenciális negatív környezeti és emberi jogi hatások azonosítását, megelőzését, enyhítését és felszámolását. Különös jelentőséggel bír ennek kapcsán a polgári jogi felelősség intézményének beemelése. A direktíva alapján a vállalatok kártérítési felelősségre vonhatók, amennyiben a kellő gondosságra vonatkozó kötelezettségeik szándékos vagy gondatlan megszegésével kárt okoznak. Dogmatikai szempontból ez hatalmas előrelépés, hiszen a környezeti károkozás és az alapjogsérelem prevenciója a vállalati belső ellenőrzési és compliance rendszerek elsődleges feladatává válik, megelőzve ezzel a környezet állapotának visszafordíthatatlan romlását. A visszalépés tilalmának és a magas szintű környezetvédelemnek további elengedhetetlen feltétele a tisztességes piaci magatartás, ezen belül is a zöldrefestés (green-washing) elleni fellépés. A zöldrefestés jogi tilalma nem csupán fogyasztóvédelmi kérdés, hanem a környezetvédelmi jogszabályok érvényesülésének alappillére. Amennyiben a gazdasági szereplők hamis vagy megtévesztő állításokkal a környezettudatosság látszatát keltik, azzal információs aszimmetriát hoznak létre, amely aláássa a fenntarthatósági törekvéseket és közvetve a környezeti status quo leromlásához vezet. A zöld állításokra vonatkozó, uniós szintű szigorú szabályozás biztosítja, hogy a vállalati vállalkozások tudományosan megalapozottak és ellenőrizhetők legyenek.<sup>32</sup>

#### 4. Összegzés

Az idők során az emberek eltávolodtak a természettől kihasználva és kiaknázva a Földünk kincseit. Jelenleg életfontosságú problémát jelent a környezet szennyezése, a természeti kincsek pusztítása, aminek egyenes következménye a globális felmelegedés, illetve a bűnözés terjedése. Ha megváltozik a klíma, az ökoszisztéma, akkor romlani fog az életminőség. Ökológiailag a levegő minden szárazföldi lény számára nélkülözhetetlen, ennek a minőségét az utóbbi évszázadban felszaporodó káros légszennyező anyagok rontják, elősegítve a savasabb kémhatású csapadékok kialakulását. A savas hatású csapadék szennyezi a talajt és az élővizeket, ami bizonyos fajok kihalását is okozhatja. A levegő szennyezése az emberi egészséget is közvetlenül veszélyezteti, a

<sup>30</sup> KOCZISZKY György – KARDKOVÁCS Kolos: A compliance szerepe a közösségi értékek és érdekek védelmében. Pénzügyi Szemle, 2020, 65(1), 7–26.

<sup>31</sup> BOROS Anita: Környezetvédelmi jog és fenntarthatóság. Közigazgatási Eljárási Jogi Egyesület. Budapest, 2024/2. 87-99.

<sup>32</sup> BÁNDI Gyula: A környezethez való jog értelmezése a fenntartható fejlődési stratégia és az Alaptörvény fényében. Acta Humana – Emberi Jogi Közlemények, Budapest, 2013, 10(2), 67-92.

gépjárművek, gyárak által kibocsátott szennyező gázok miatt. Bizonyos meteorológiai körülmények között ez füstköd (szmog) állhat össze – nézzük csak meg a világ nagyobb városait például Indiában vagy Kínában, ahol a túlnépesedés miatt már „szürke” a levegő – ami tovább károsítja az élőlényeket. A folyamatos nagy kiterjedésű tüzek szintén károsítják a levegőminőséget. A légkörbe kerülő klór- és flourtartalmú vegyületek emellett jelentősen károsítják az oxigén összetételű ózonréteget, ami az élővilág szempontjából alapvető jelentőséggel bír. A klímaváltozás fő oka, hogy az üvegházhatású gázok, például a metán és a szén-dioxid koncentrációja emelkedik a légkörben, ennek következményeként egyre kevesebb hő távozik a világűr felé, ezáltal a Föld hőmérséklete növekedni kezd. Az emberi túlnépesedéssel, ezáltal újabb területek benépesítésével az emberek egyre közelebb kerülnek az állatokhoz, elvéve azok természetes lakóhelyét.

A természetvédelem az élőhelyek, élőlények, életközösségek védelmével foglalkozik, a környezetvédelem központjában a társadalom áll. Alaptörvényünk a lehető legszélesebb körben igyekszik szabályozni a környezet-, a természet-, és ezek igénybevételével az emberek védelmét, de sajnos, ha nincs hozzá társadalmi tudatosság, és kellő szankciórendszer az emberiség el fogja pusztítani önmagát. A környezet védelme alapvető kötelesség, a közjó része, amelyben szükséges újra definiálni a fejlődést. Az egészséges környezethez való jog, egyben erkölcsi jog is. Az Emberi Jogok Európai Bírósága megtette azokat a kellő lépéseket, amik ahhoz kellenek, hogy a környezetvédelmi jogok megsértését is emberi jogi sérelemként kezelje. A visszalépés tilalmának elve szerint vannak olyan alapjogok, amit nem lehet korlátozni vagy sérteni, még veszélyhelyzet esetén sem. Ez nem egy egyedi, kivételes, de még nem is környezetvédelmi alapokon nyugvó elv, hanem lényegében az emberi alapjogok része. A környezetvédelmi megközelítése leginkább nemzeti belső jogon alapul, ami kiterjeszti a természet- és környezet védelmét az emberi jogokra.

Összefoglalva a környezethez való jog sajátosságait:<sup>33</sup>

- a környezethez való jog nem alanyi jog, hanem alapjog;
- a jog nem ítélt meg individuális szempontból, hatóköre sokkal szélesebb, valójában magán az emberen is messze túlmutat;
- megvalósítási eszközeinek megválasztásában az állam nem teljesen szabad;
- aminek elsőrendű következménye a visszalépés tilalma;
- érvényesülésében nem lehet a gazdasági és társadalmi körülményektől függő olyan minőségi és mennyiségi hullámváltozást megengedni, és ebben hasonlít az élethez való joghoz;
- önállósult és önmagában vett intézményvédelem, ami az állam környezetvédelemre vonatkozó kötelességei teljesítésének garanciáit emeli az alapjogok szintjére;
- az állam törvényi és szervezeti garanciák nyújtásával biztosíthatja;
- mindezekben a megelőzésnek elsőbbsége van;
- korlátozása ugyanazon módon lehetséges, mint más alapjogok esetében.

A modern társadalmak fejlődéstörténete az elmúlt évszázadokban a természeti erőforrások intenzív kiaknázásán és a környezet leigázásán alapult, amely mára az emberi létfeltételeket közvetlenül fenyegető globális ökológiai válsághoz, klímaváltozáshoz és a biológiai sokféleség drasztikus csökkenéséhez vezetett. Ebben a kritikus helyzetben a jogrendszerek, és különösen az alkotmánybíráskodás szerepe radikálisan ártértékelődik, mivel a jog nem lehet többé csupán a gazdasági növekedés és az emberi térfoglalás passzív asszisztense. Ahogyan a tanulmány is rámutatott, az egészséges környezethez való jog érvényesítése nem valósulhat meg a visszalépés tilalmának (non-derogation) szigorú alkalmazása nélkül. A magyar Alkotmánybíróság gyakorlata a mérőföldkönek számító 28/1994. (V. 20.) AB határozattól kezdődően szervesen, organikusan fejlődött. A testület felismerte, hogy a környezethez való jog – szemben a klasszikus alanyi jogokkal – egy olyan sajátos, az egyéni túlmutató alapjog, amelynek érvényesülésében az állam objektív intézményvédelmi kötelezettsége dominál. Az állam e kötelezettsége folytán nem engedheti meg a

<sup>33</sup> BÁNDI: A környezethez való jog értelmezése ... i.m.

védelem már elért szintjének csökkentését, a környezetvédelmi jogszabályokkal garantált status quo lerontását, hacsak azt egy másik alapjog érvényesülése a szükségesség-arányosság szigorú tesztje alapján elkerülhetetlenné nem teszi. Ez a statikusnak tűnő, védelmi jellegű elv a gyakorlatban a jövő nemzedékek életfeltételeinek legfőbb dinamikus garanciájává vált. Magyarország Alaptörvénye a fenntarthatóság követelményének beemelésével és a P) cikkben rögzített „nemzet közös öröksége” fogalommal a környezet- és természetvédelmet a legmagasabb alkotmányos szintre emelte. Az Alaptörvény megteremtette az állam kötelezettségét a jövő nemzedékek, mint kedvezményezettek számára, ahol egyfajta bizalmi vagyonkezelőként köteles fellépni. Ez a felelősség egyértelmű korlátot állít a pillanatnyi gazdasági érdekek elé, kimondva, hogy az elővigyázatosság és a megelőzés elveinek alkalmazása során a bizonyítási teher megfordul: a jogalkotónak kell igazolnia, hogy intézkedése nem valósít meg visszalépést, és nem okoz visszafordíthatatlan károkat.

Ahogy a környezeti bűncselekmények volumene és szervezettsége nő, úgy válik egyre nyilvánvalóbbá, hogy az állatvilág, a természet és az emberi egészség védelme egyazon komplex kihívás különböző aspektusait jelentik. Végso soron a visszalépés tilalma nem pusztán egy környezetvédelmi szabály, hanem a jogállamiság túlélésének záloga az ökológiai krízis korában. Annak biztosítéka, hogy a társadalmi-gazdasági nyomás ne erodálhassa azokat az értékeket és védelmi rendszereket, amelyeket a jogalkotó egyszer már az élet és a természet védelmében felismert és rögzített. Az egészséges környezethez való jog és az intézményvédelem tehát csak akkor töltheti be hivatását, ha a mindenkori jogalkotó és jogalkalmazó tudatosítja: a természeti kincsek feletti rendelkezés nem korlátlan tulajdonosi jog, hanem a jövő nemzedékekkel szembeni, visszavonhatatlan kötelezettség.